

**ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН АЙРАГ СУМЫН НУТАГ БАЙРЛАХ
“САМАРТАЙ-1” ДАЛД УУРХАЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

Хянасан:

БОАЖЯ-ны ХБОБЗГ-ын ахлах мэргэжилтэн _____ / _____ /

Дорноговь аймгийн БОАЖГ-ын мэргэжилтэн _____ / _____ /

Хэрэгжилтийг гаргасан:

ХӨХ ЖОНШ ХХК-ийн захирал _____ /Б.Бямбажаргал./

ХӨХ ЖОНШ ХХК-ийн инженер _____ / О.ГанОргил /

2019 он

АГУУЛГА

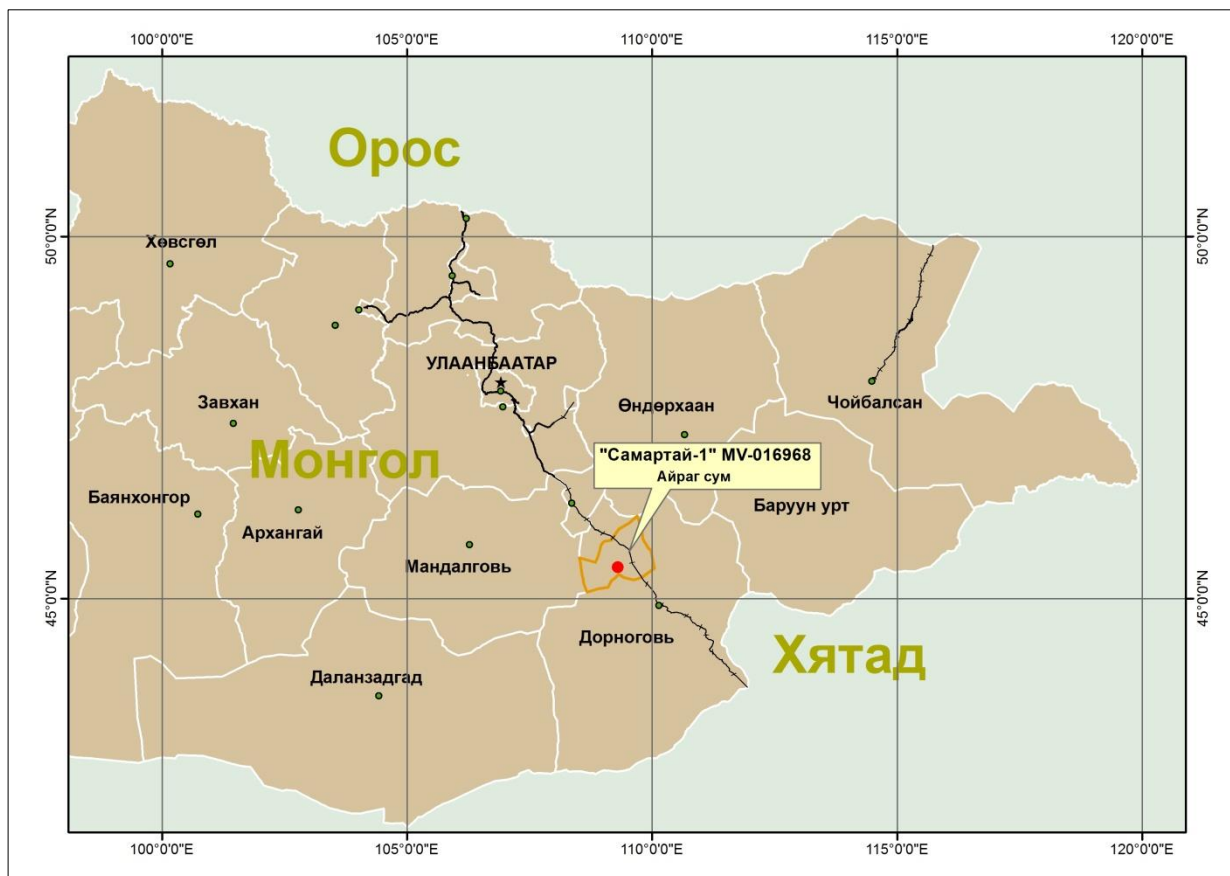
1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА
2. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ
3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ
 - 3.1 Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.3 Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.4 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.5 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.6 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.7 Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.8 Олон нийтэд тайлагнах хуваарь, төлөвлөгөөний биелэлт
 - 3.9 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, түүний үр дүнг тайлагнах, хэлэлцүүлэх төлөвлөгөөний биелэлт
4. Дүгнэлт

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Төслийн талбайн байршил

“Дунфанлунма” ХХК-ийн эзэмшлийн MV- 016968 тоот ашигт малтмал ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй газар нь Улаанбаатар хотоос зүүн урд зүгт 360км, Айраг сумын төвөөс баруун урагш 50 км зайд дэд бүтэц сайн хөгжсөн бүс нутагт оршино.

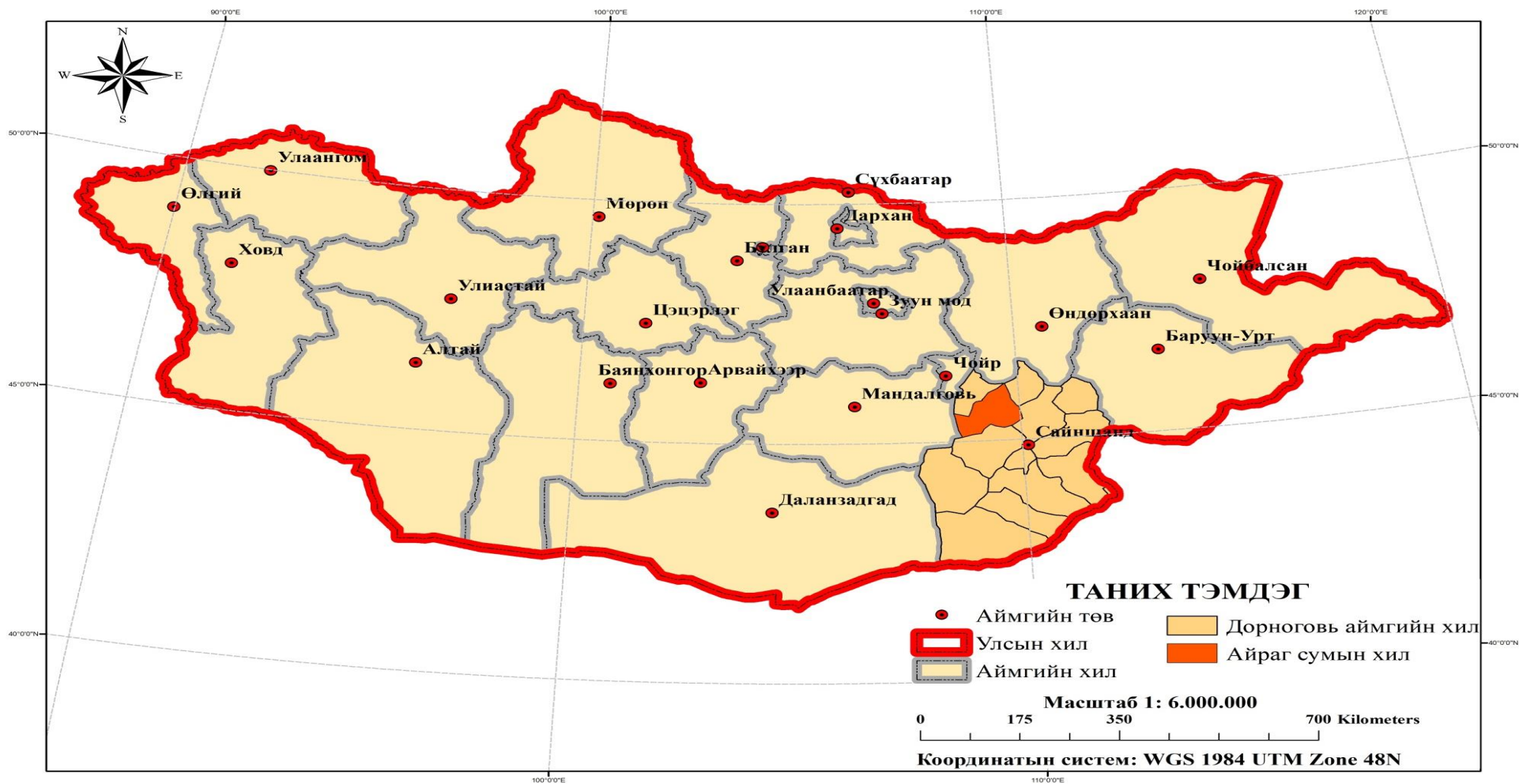
- Талбайн хэмжээ: 30.91 га
- Талбайн байр зүйн зургийн нэрэлбэр: L49-75

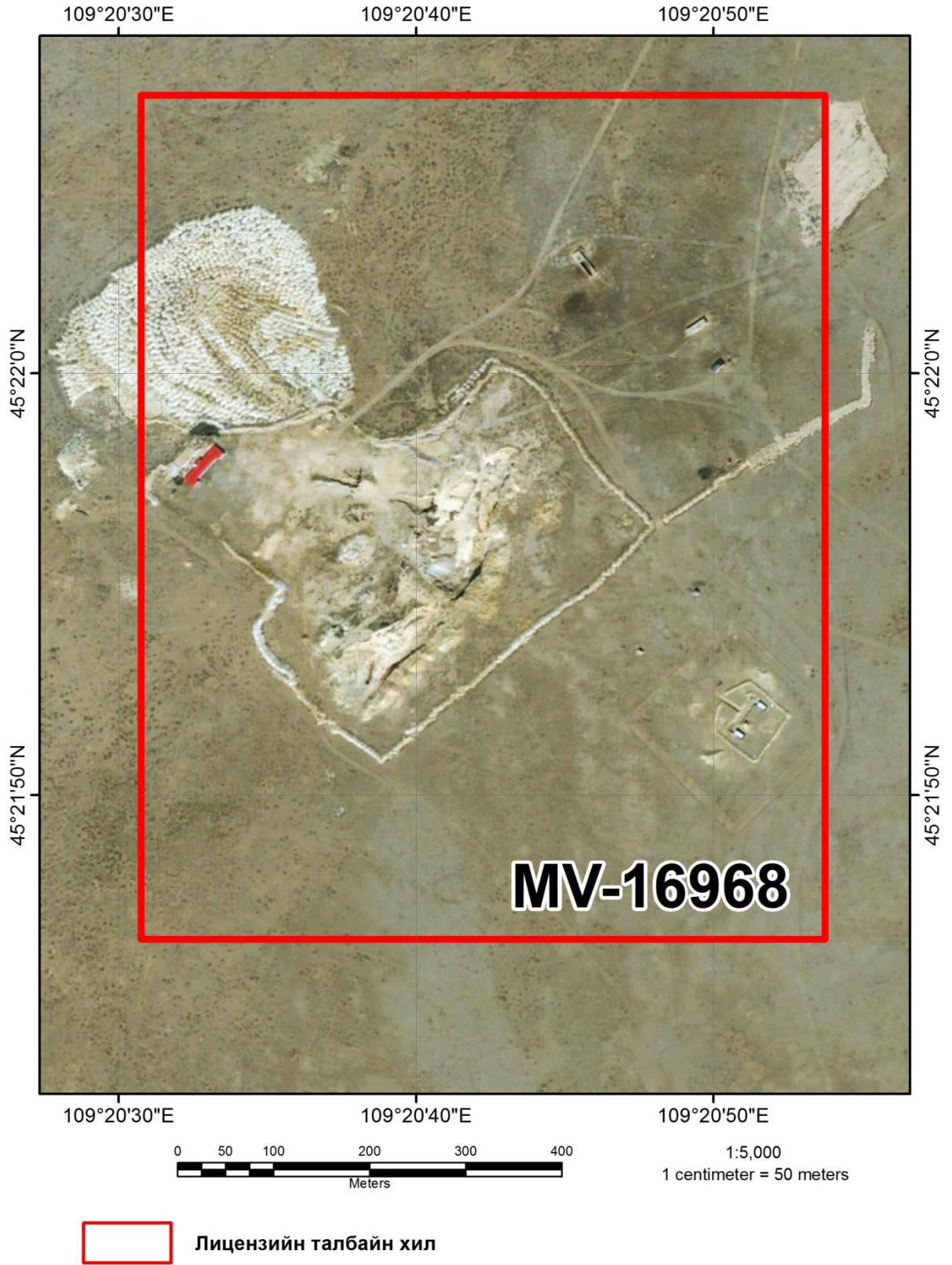
Зураг 1. Төслийн талбайн районы байршилын зураг

Хүснэгт 1. MV-0169681 тоот ашигт малтмал ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй газрын булангийн цэгүүдийн солбицол

№	Уртраг			Өргөрөг		
	Градус	Минут	Секунд	Градус	Минут	Секунд
1	109	20	53.75	45	21	46.58
2	109	20	30.75	45	21	46.58
3	109	20	30.75	45	22	6.59
4	109	20	53.75	45	22	6.59

Зураг 2. Засаг захиргааны зураг

Зураг 3. Төслийн талбайн районы агаар, сансрын зураг

1.2. Физик газарзүйн нөхцөл, ландшафт

Айраг сум нь Дорноговь аймгийн хойд хэсэгт нийт 7,442.6 км² газар нутгийг эзлэн сумын төв нь Цагаандөрвөлж хэмээх газар ХӨ 45°47', ЗУ 109°19'-д байрлана. Нутгийн төв цэг нь Улаан нуур ХӨ 45°37', ЗУ 109°16' бол хамгийн өмнө захын цэг нь ХӨ 45°02', ЗУ 108°11', хойд захын цэг нь ХӨ 46°11', ЗУ 109°12', баруун цахын цэг ХӨ 45° 10', ЗУ 108°08', зүүн захын цэг ХӨ 45°07', ЗУ 110°01' байна.

Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 350 км, Дорноговь аймгийн төвөөс баруун хойш 130 км, далайн төвшнөөс дээш дунджаар 1000 м оршдог. Сумын хил хязгаарын хувьд хойд талаараа Дорноговь аймгийн Даланжаргалан, баруун болон баруун урд талаараа Иххэт, Алтанширээ сумтай, өмнө болно зүүн талаараа Сайхандулаан, Дундговь аймгийн Өндөршил сумуудтай хиллэдэг.

Айраг сум нь геоморфологийн хэв шинжийн хувьд Төв Азийн геоморфологийн их муж, Даланзадгад-Сайншанд, Баяндэлгэрийн дэд мужид хамаарагдана. Ерөнхийдөө нутгийн төв болон зүүн хэсгээр дунд ба шинэ төрмөлийн эриний сул барьцалдсан чулуулаг дээрх гүвээт, тэгш давхаргат тал, ширгэдэг нуурын ёроолын ба хужир марзат хэв шинжтэй. Харин Сайн-Ус багийн зүүн хойд хэсгээр татмын нам дэнжийн хурдаст талтай. Нард багийн нутгаар алаг цоог тархсан цав толгод ширгэдэг нуурын ёроолын ба нуур пролювийн хосолсон хэв шинжтэй.

Төслийн талбай район далайн түвшнээс дээш 1116-1140 метрийн үнэмлэхүй өндөрт байрласан нам уулс бүхий ухаа толгод, хөндий тэгш талыг хамарч тогтворжсон геоморфологийн тогтоцтой, газрын гадаргын налуу буюу хэвгий 0.7°-7.7° (градуст) байна.

1.3. Уур амьсгал

Нарны нийлмэл цацраг

Айраг суманд хамгийн ойр орших нарны цацрагийн цаг уурын станц Сайншанд суманд байрладаг. Нарын нийлбэр цацрагийн дундаж 1500 квт.цаг/м² буюу нэг жилд нар гийгүүлэх хугацаа 3100 цаг байна.

Хүснэгт 2. Нарын нийлбэр цацраг

	Хавар	Зун	Намар	Өвөл
Өдрийн урт /цаг/	9-10	9-10	7-9	7 ба түүнээс их
Бүрхэг өдрийн тоо	5-7	5-7	1-3	1-3
Цэлмэг өдрийн тоо	7 ба түүнээс их	3 ба түүнээс их	13-15	15 ба түүнээс их
Нийт үүлшил /балл/	IV сарын байдлаар 4-6	VII сарын байдлаар 6-8	X сарын байдлаар 2-4	I сарын байдлаар 2

Агаарын температур

Агаарын жилийн дундаж температур нь 30С бөгөөд 7 дугаар сарын агаарын дундаж температур +200С, 1 дүгээр сарын агаарын дундаж температур 180С байна. +300С ба түүнээс дээш температуртай өдрийн тоо дунджаар 30 байхад -300С ба түүнээс дээш температуртай өдрийн тоо дунджаар 20 байна. Агаарын температур хоногийн дундаж +100С ба түүнээс дээш байх өдрийн тоо 140 байгаа нь Монгол улсын нийт дунджаас харьцуулахад агаарын температур өндөр ажиглагдаж байна.

1985 он, 2014 оны агаарын дундаж температурыг сараар харьцуулж үзэхэд агаарын дундаж температур 1985 оны агаарын температураас 54% нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна (Зураг 6).

Хур тунадас

Хур тунадасны жилийн дундаж хэмжээ 150 мм үүнээс дулаан улирлын хур тунадасны дундаж хэмжээ 200 мм бөгөөд 5 мм ба түүнээс илүү хур тунадастай өдөр 10 байна (Зураг 7).

Харин хүйтэн улирлын хур тунадасны дундаж хэмжээ 15 мм, цас орсон өдөр 20 байна. Нутгийн хэмжээнд тогтвортой цасан бүрхүүл үүсэх хугацаа нь 12 сарын 1 - 10 хооронд, цасан бүрхүүл үүсэх дундаж хамгийн их зузаан нь 7,5 см байх бөгөөд энэ үеэр тогтвортой цасан бүрхүүлийн хугацаа олон жилийн дунджаар 75 өдөр үргэлжилнэ. Цасан бүрхүүл дунджаар 2 сарын 10 ханзарч эхэлнэ. Дунджаар аянгатай өдөр 15 байна.

1985 он, 2014 оны хур тунадасны дундаж температурыг сараар харьцуулж үзэхэд агаарын дундаж температур 1985 оны хур тунадаснаас 2.5 дахин буурсан үзүүлэлттэй байна.

Агаарын температурын өсөлт, хур тунадасны хомсдолтоос үүдэлтэй сүүлийн жилүүдэд ганд ихээр өртөж байгаа нь харагдаж байна.

Агаарын үнэмлэхүй хамгийн их температур +39.6 0C, агаарын үнэмлэхүй хамгийн бага температур -39.6 0C байна.

Хүснэгт 3. Агаарын сарын дундаж температур, 0C

Станц харуул	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	жил
Айраг	-19.5	-14.3	-6.3	5.1	13.7	19.5	21.8	19.9	13.2	3.9	-8.9	-17.4	2.6

Хүснэгт 4. Агаарын чийгшил хур тунадасны хэмжээ

Станцын нэр	Хоногийн дулаан хамгийн цагийн харьцангуй чийгшил		Хур танадас					
	Халуун сар	Хүйтэн сар	Жил	Дулаан үе	Хоногийн хамгийн их	Он	Сар	Өдөр
Чойр	48	79	193.8	184.1	61.2	1967	VI	28

Агаарын даралт

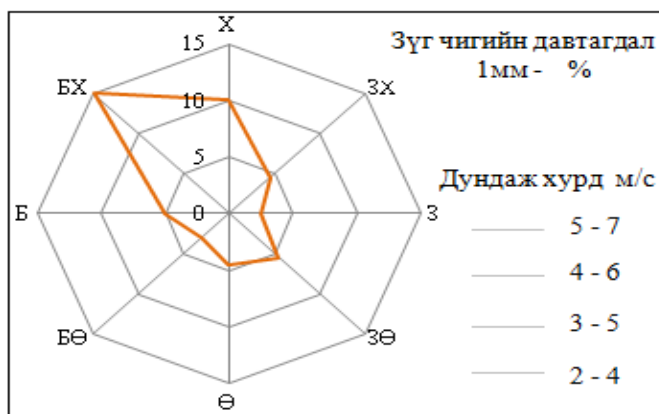
Далайн төвшнөөс дээш 1500 м дэх агаарын жилийн дундаж даралт нь 846 гПа байна. Харин агаарын 1 дүгээр сарын дундаж даралт 848 гПа бол агаарын 7 дугаар сарын дундаж даралт 845 гПа ажээ.

Салхи

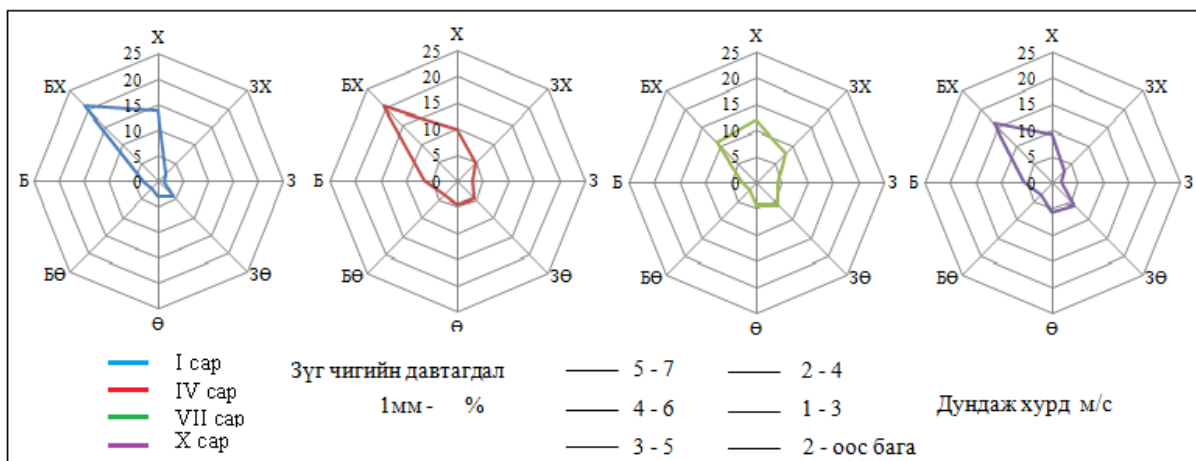
Жилд дунджаар 15 м/с ба түүнээс түүнээс хүчтэй салхитай өдөр 25, шороон шуургатай өдөр 20, цасан шуургатай өдөр 7, явган шуургатай өдөр 8 байна. Зураг төсөл, барилгын ажилд зориулсан салхины хурдын тооцоо үзүүлэлтээр газрын гадаргаас 10 м өндөрт салхины хурд 45 кг/м² байна.

Хүснэгт 5. Тодорхой саруудын салхигүй тохиолдлын тоо, хамгийн их хурд

Сар	Салхигүй тохиолдлын тоо	Хамгийн их хурд м/с
I	28	22
IV	20	19
VII	18	29
X	26	22

Зураг 4. Салхины зүгийн давтагдал, дундаж хурд жилээр

Зураг 5. I, IV, VII, X сарын салхины зүгийн давтагдал, дундаж хурд

Хүснэгт 6. Салхины зүгийн давтагдал, дундаж хурд

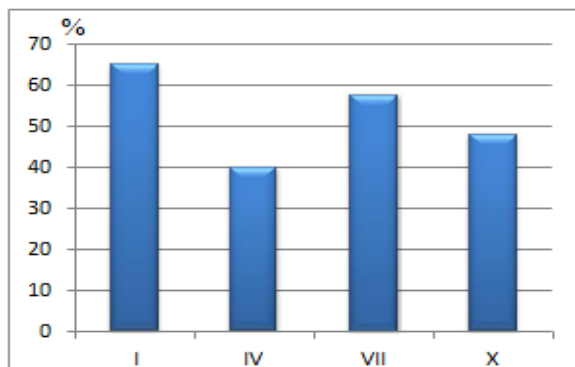
зүг	Давтагдах /%/				Хурд /м/сек/			
	Х	3Х	3	3Ө	Ө	БӨ	Б	БХ
Х	42.5	20.2	23.4	21.4	3.9	6.8	4.3	4.2
3Х	2.7	7.5	12.3	5.0	3.4	6.4	4.0	5.3
3	0.8	4.6	7.0	3.2	0.7	4.6	4.2	4.3
3Ө	7.7	10.8	14.4	14.7	1.3	4.4	4.0	3.7
Ө	2.6	7.9	17.7	12.1	1.2	4.2	4.1	3.8
БӨ	0.7	5.2	4.6	5.2	0.8	5.0	4.1	3.9
Б	2.2	10.3	7.0	8.4	1.2	5.3	4.5	4.6
БХ	40.5	53.7	23.5	29.9	1.9	6.2	4.8	5.1
Со	35.2	22.4	20.3	34.2				

Салхины өвлийн дундаж хурд 2.7 м/с, жилийн дундаж хурд 3.2 м/с

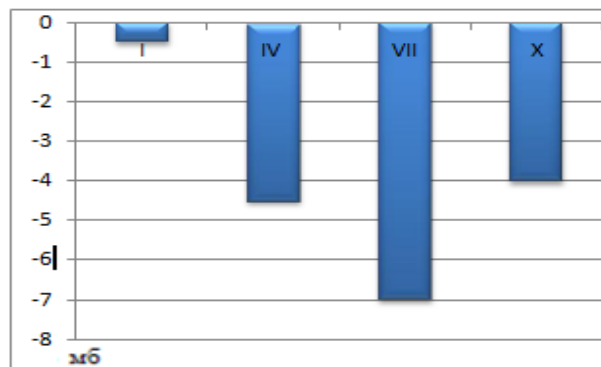
Харьцангуй чийг

13 цагийн байдлаар жилийн агаарын харьцангуй чийгийн дундаж 40%, 125 өдөр харьцангуй чийгшил 30% - аас бага байна. Агаарын харьцангуй чийгшил I сард 65% , IV сард 40%, VII сард 58%, X сард 48% (Зураг 21) агаарын харьцангуй чийг 30% ба түүнээс бага байх өдөр 10 – 20 байна.

Нийт нутгаар жилийн дундаж ууршилт 10 – 20 см бол ууршцын хэмжээ 80 см буюу түүнээс их байна.

Зураг 6. I, IV, VII, X сарын агаарын чийгшил

Зураг 7. I, IV, VII, X сарын агаарын дутмаг харьцангуй чийгшил

1.4 Гидрогеологийн судалгаа

Тухайн районд урсгал ус, гол горхи, булаг шанд байхгүй учир гүний усны талаарх судалгаа хийх шаардлагатай болсон. Шинээр өрөмдсөн 5 цооногт газрын доорх усны түвшин 28-36м-ийн гүнд илэрсэн бөгөөд түүнээс дээш сэвсгэр хурдасны доод хэсэгт чийгшилт зарим малталанд мэдрэгдсэн.

Ордын геологийн нөхцлийг судлахын тулд бүх цооногуудад усны түвшин “хлопушка”-аар хэмжсэн ба хамгийн их устай байсан 6 ба 7-р цооногт шавхалт хийж туршсан болно.

Шавхалтыг БНХАУ-д үйлдвэрлэсэн жижиг насосоор гүйцэтгэсэн болно. Эдгээр цооногуудад тухайлбал 3-р цооногт 34м-ийн гүнд, 4-р цооногт 27м-т газрын доорх усны түвшин илэрсэн ба 1л/сек-ын хүчин чадалтай дээрх насосоор шавхалт хийхэд 3-р цооногт 6минутын дараа, 4-р цооногт 11минутын дараа ус нь бүрэн шавхагдаж дууссан ба цооногуудын усны статистик түвшин 3-р цооногт 8цаг 40минутын дараа, 4-р цооногт 6цаг 10мин дараа сэргэсэн нь тооцоогоор ус 0,01-0,05л/мин-ын ундаргатай болох нь тодорхойлогдсон ба бусад цооногт 24 цагийн дараа усны статистик түвшин хагас хувьд хүрэхгүй байлаа. Ийм учир ордыг ашиглах үеийн гидрогеологийн нөхцөл ямар нэг шавхалт хийх шаардлагагүйг илтгэж чадлаа. Харин ордын биетүүдээс 1-3км-т орших Элгэн худгийн хөндийд 1,5-3,0л/сек-ийн ундаргатай цооногууд илэрсэн нь үйлдвэрлэлийн усан хангамж эдгээрээс хангагдах боломжтой.

Харин талбайд гүний худаг байхгүй боловч талбайн гадна талд ордоос 1км хүрэхгүй зайд 5л/сек ундаргатай сайн чанарын устай худаг ажилладаг ба энэ худгаар ойр орчноо хангадаг. Үүнээс гадна Хар Айрагийн станцын төвд 1 моторт худаг байдаг нь тухайн районы ундны усыг хангаж байдаг, ундарга нь 6000л/3цаг буюу 2000л/цаг ундаргатай юм. Талбайгаас усны шинжилгээнд 5 дээж авсан боловч дээжийн битүүмжлэлийг сайн хийж чадаагүй , дээж нь авсан цагаас хойш 14 хоногийн дараа лабораторид очсон шалтгаанаар шинжилгээ хийхээс татгалзсан юм. Гэвч ус нь тунгалаг ямар нэг амтгүй, буцалган ширгээхэд саванд бага зэргийн цагаан өнгөр сууж байснаас дүгнэлт хийхэд гидрокарбонат найрлагатай байж болно гэж үзэж байна

Нуур: Улаан нуур, зүүн улаан нуур, дөрвөлжин нуур, гашуун тойром гэх мэт зун хур борооны усаар тэжээгддэг нууруудтай.

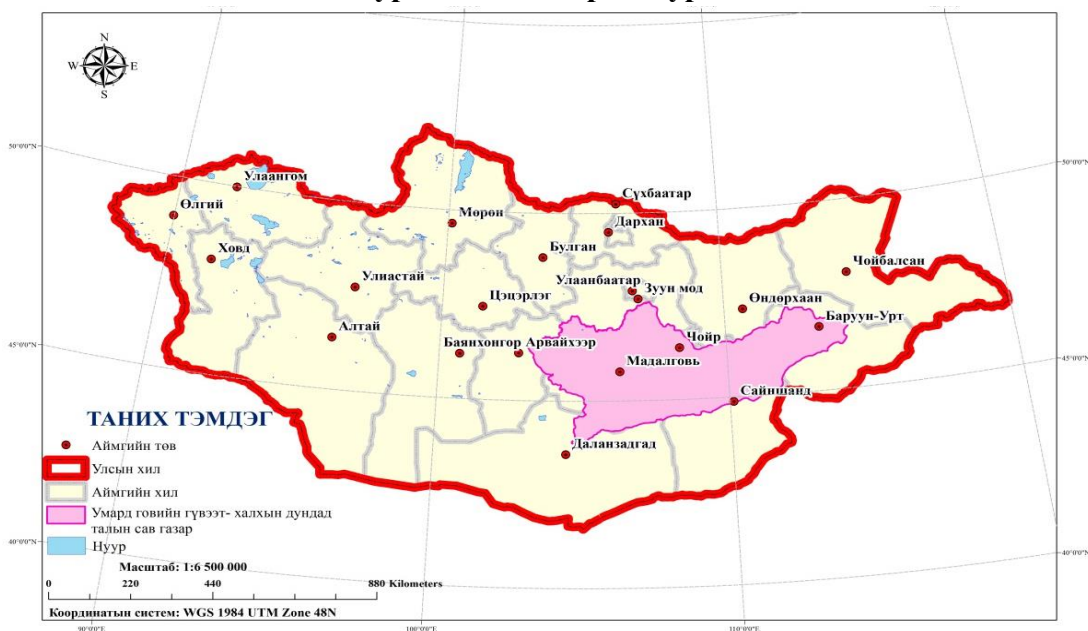
Худаг: Сумын төвд цэвэр усны эх үүсвэрийн гүний 4 худаг, 2 усан сан, 225 м³/хоног хүчин

чадалтай 1 насос станц, 20 м³/хоног хүчин чадалтай 1 ус зөөлрүүлэх, цэнгэгжүүлэх төхөөрөмж бөгөөд цэвэр усны 2.8 км урт шугам хоолойгоор ус түгээж байна.

Төвлөрсөн ус хангамжийн сүлжээ болох ТЗ –ын уурын зууханд 106 өрх, 8 аж ахуйн нэгж, ОН- ийн өмчит Чандмань Илч ХХК-ны уурын зууханд 130 өрх, 6 аж ахуйн нэгж холбогдож бусад айл өрх 1 ус түгээх байрнаас усаа авч байна.

Ариутгах татуурга: Сумын төвд ашиглалтаас гарсан 1 цэвэрлэх байгууламж, ашиглагдаж байгаа бохир усны ТЗ –д байгаа 124 худаг, 2.64 км урт шугам хоолой, Чандмань Илч ХХК –д 70 худаг, 3.5 км урт шугам хоолой байна. Төвлөрсөн ариутгах татуургын сүлжээнд нийт 236 өрх, 14 аж ахуйн нэгж холбогдоод байна.

Зураг 2. Сав газрын зураг

1.5. Амьтны аймаг

Дорноговь аймгийн Айраг сумын нутагт Их нарт байгалийн нөөц газар болон Цагаан дэлийн агуй дурсгалт газар тус тус байрладаг байна.

Их нарт байгалийн нөөц газар нь: Тал, хээр, говийн бүс хосолсон энэ нутагт ховор амьтан, ургамал ихтэй. Их Нартын чулуунд "Хульхан ам", "Шинэ усны ам", "Хөх усны ам", "Элсний ам", "Гурван хоногийн ам" зэрэг 1-3 км үргэлжилсэн булаг, модтой үзэсгэлэнт газрууд байхаас гадна жанжин Чойрын Их Нартын туурь зэрэг түүх, соёлын дурсгалт газрууд их байдаг. Их Нартын хадны Бургасны амыг 1988 онд аймгийн орон нутгийн хамгаалалтанд авч байсан байна. Байгалийн мужлалаар говийн бүсэд багтдаг боловч нутгийн баруун хойт хэсэг нь хээр талын бүсэд хамаарна. Амьтдаас аргаль, янгир, чоно, үнэг, хярс, мануул, шилүүс зэрэг туруутан, туулай, зурам, тарвага, сортон алагдаахай байхаас гадна бүргэд, ногтруу, цэн тогоруу, хоёр төрлийн шонхор, ятуу, шар шувуу, ууль, хараацай, тас болон усны шувууд төрөл бүрээрээ байршин амьдардаг.

Цагаан дэлийн агуй дурсгалт газар нь: Байгалийн бүс, бүслүүрийн онцлог хэв шинж, унаган төрх, байгалийн өвөрмөц тогтоц, түүх, соёлын дурсгалыг хадгалах, ховордсон ургамал, амьтныг хамгаалах зорилгоор түүх, соёл, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүй, экологийн хувьд онцгой ач холбогдол бүхий газар нутаг юм.

2. БАЙГАЛЬ ОРЧИНД НӨЛӨӨЛӨХ ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Самартай-1 хайлуур шоншны ордыг олборлох үед үүсэх нөлөөллийг тогтоохдоо төслийн байгаль орчин, нийгмийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд үзүүлж болох болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөллийг нарийвчлан тогтоох зорилгоор өмнөх бүлгүүдэд авч үзсэн төслийн техник, технологи, завсрын бүтээгдэхүүн, хог хаягдал, байгаль орчны суурь үнэлгээ зэрэгт тулгуурлан “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын тухай хууль”, БОАЖЯ-наас гаргасан нарийвчилсан үнэлгээ хийх аргачлал, НҮБ-ын Ази, Номхон далайн эдийн засаг, нийгмийн комиссоос гаргасан “Матриц”-ын аргыг ашиглан байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд нөлөөлөх нөлөөллийг тодорхойлсон.

Хүснэгт.9 Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөлөлд өртөх бүрэлдэхүүн хэсгүүд	Төслөөс үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөө
Газрын хэвлий	➤ Нийт 1.8 га талбай газарт ил уурхайн аргаар олборлолт явуулж газрын хэвлийн чулуулгийн тогтоц, бүтцэд сөрөг нөлөө үзүүлнэ.
Эдэлбэр газар	➤ Нийт 2.5 га талбай уурхайн барилга байгууламжид өртөснөөр бэлчээр хязгаарлагдах, газрын гадаргад эвдрэл үүсэх, газар эзэмших боломжийг хязгаарлах, мал амьтанд аюултай уурхайн малталт үүсэх зэрэг сөрөг нөлөөтэй.
Агаар	➤ Өнгөн хөрс хуулалт, хөрсний овоолго, уурхайн тээвэрлэлт зэрэг технологи ажиллагаанаас тоосжилт үүснэ. ➤ Машин техникийн түлшний шаталтаас агаар бохирдуулагч хий ялгарна. ➤ Ажилчдын кемпийн ахуйн хог хаягдал болон засварын газраас шатах тослох материалын үнэр хязгаарлагдмал орчинд тархах
Ус	➤ Гүний усны нөөц горим алдагдах, чанар өөрчлөгдөх ➤ Ахуйн бохир усыг зөв зохицуулаагүйгээс үүдэн хөрс, усны бохирдолт үүсэх ➤ Технологи эргэлтийн усны далан хаалт сэтэрснээс үүдэн хөрсөн бүрхэвч, ургамлан нөмрөгт сөргөөр нөлөөлөх
Хөрс	➤ Уурхайн үйл ажиллагаа явуулах 1.8 га талбайн хөрсөн бүрхэвч хуулагдаж үржил шим, механик бүрэлдэхүүн өөрчлөгдөнө. ➤ Уурхайгаас баяжуулах үйлдвэр хүртэлх дотоод замын хөрс хуулагдаж үржил шим, механик бүрэлдэхүүн өөрчлөгдөнө. ➤ Ахуйн хог хаягдал болон машин техникийн засварын үйл ажиллагаанаас хөрсний бохирдол хязгаарлагдмал орчинд үүснэ. ➤ Ажилчдын кемп, баяжуулах үйлдвэр, хөрсний овоолго зэрэгт өртсөн талбайн хөрс элэгдэл эвдрэлд орно.
Ургамал	➤ Уурхайн олборлолт хийх талбай болон баяжуулах үйлдвэрийн барилга байгууламж, шугам сүлжээний ажлаас үүдэн бэлчээрийн ургамлын биомасс устаж талхлагдана. ➤ Хөрс хуулалт (овоолго) дотоод, гадаад тээвэрлэлт, барилга байгууламжийн угсралт зэргээс үүдэн ургамал ургалтанд сөрөг нөлөө үзүүлнэ.
Амьтны аймаг	➤ Машин техник хэрэгслийн дуу чимээ, шатах тослох материалын үнэр зэргээс зэрлэг туурайтан амьтны амьдрах орчин өөрчлөгдөх (дайжих), устах зэрэг ➤ Уурхайн талбайд хөрс хуулах явцад шавьж болон нүхэнд амьдардаг амьтад устах мөн амьтны аймгийн байршил, зүйлийн бүрдэл, зан төлөвт өөрчлөлт орох магадлалтай.
Түүх соёлын өв	➤ Тусгай зөвшөөрлийн талбайд түүх соёлын өвийг илрүүлэх хайгуул судалгаа явуулж авран хамгаалах арга хэмжээ авсан.
ТХГН	➤ Төслийн талбайтай давхцалтай болон хил залгаа ТХГН байхгүй байна.

Байршилтай холбоотой төслийн нөлөөллийн цар хүрээ

Байршилтай холбоотой төслийн нөлөөллийг тодорхойлохдоо хуулиар хамгаалсан газар нутагтай давхцалтай эсэх, төсөл хэрэгжих орон нутгийн эмзэг байдал зэргийг шалгуур үзүүлэлт болгон үнэлсэн. Төсөл хэрэгжих талбай нь улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагтай давхцалгүй. Мөн гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усан сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийн хилийн зааг, ойн сан бүхий газрын хилийн заагтай тус тус давхцалгүй.

Уур амьсгалын хувьд талбай нь Төв Азийн хуурай эрс тэс уур амьсгалтай, зуны улиралд гандуу дулаан, өвөл нь хүйтэн бүсийн нутагт хамаарагдана. Хавар, намрын улиралд салхи шуургатай өдрүүд олон байдаг. Салхины зонхилох чиглэл баруун, баруун хойноос зүүн, зүүн өмнө зүгт дунджаар 4.6 м/с ба хамгийн их хурд нь 30 м/с байна. Агаарын дундаж даралт 818 – 850 к.Па. Хур тунадас ерөнхийдөө ховорхон ордог ба жилд 82.4мм. Хүйтний улиралд 5- 10мм, тунадастай өдөр 10-20, зуны улиралд 5мм-ээс их, хуртай өдөр 10 орчим байх ба хамгийн их хур тунадас 50-100 мм хүрдэг. 12-р сарын 10 гэхэд тогтвортой цасан бүрхүүл тогтож, эрт ханзарч (2-р сарын 10-наас 3-р сарын 1) эхэлнэ.

Төслийн ойр орчим суурин газар байхгүй бөгөөд газар ашиглалтын ямар нэг зөрчил үүсэхгүй, богино хугацааны, энгийн технологитой уг төсөл нь байршлаас үүдэн гарах нөлөөлөл бага, өөрөө зохицуулагдах боломжтой байна.

Хүснэгт.10 Байршилтай холбоотой төслийн нөлөөллийн цар хүрээ

Сөрөг нөлөөлөл	Нөлөөллийн хэлбэр			Нөлөөллийн үнэлгээ			
	Шууд	Шууд бус	Өөрөө зохицуулагдах	нөлөөгүй	бага	Дунд	Их
Хуулиар хамгаалагдсан газар нутагт үзүүлэх нөлөө							
Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усан сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газрын хамгаалалтын бүстэй давхцалтай эсэх			х	х			
ТХГН төслийн талбайтай давхцалтай эсэх			х	х			
Төсөл хэрэгжих нутгийн эмзэг байдалд үзүүлэх нөлөө							
Жилд орох хур тунадаснаас үүсэх нөлөө			х		х		
Зуны улирлын хэт халалт, өвлийн улирлын хэт хүйтрэлээс үүсэх нөлөө			х		х		
Орон нутгийн салхи тогтворгүйгээс үүсэх нөлөө			х		х		
Нөлөөллийн хуримтлагдах байдал							
Төслийн хугацаа	х				х		
Төслийн талбайтай хил залгаа уурхай талбай байгаа эсэх (хуримтлагдах нөлөөлөл)	х				х		
Дүгнэлт: Төслийн байршилтай холбоотой нөлөөллийг 7 шалгуур үзүүлэлтээр үнэлэхэд өөрөө зохицуулагдах 5, шууд нөлөө үзүүлэх 2, нөлөөллийн эрчмээр нөлөөгүй 2, бага нөлөөтэй 5 үзүүлэлт байна.							

Газрын гадарга болон хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөө

Олборлолтын үйл ажиллагаанаас газрын гадарга болон хэвлийд үзүүлэх гол сөрөг нөлөөлөл нь ил уурхайн талбай (ухаш), далан, овоолго үүсгэх зэргээр газрын гадаргын хэлбэр дүрс, байгалийн тогтоцыг өөрчлөх ба нийтдээ 8.67 га талбай эвдрэлд орно. Үүнээс Эвдрэлд өртөх ил уурхайн талбай (1.8), хоосон чулуулгийн овоолго, баяжуулалтын хаягдал, шимт хөрсний овоолго (4.37 га), уурхайн технологийн зам, кэмп зэрэг талбайн-/2.5/ га хөрс элэгдэж нийт 8.67 га талбай эвдрэлд өртөхөөр байна.

Хүснэгт 11. Газрын гадарга болон хэвлийд үүсэх сөрөг нөлөөлөл

№	Сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийн эрчмийн зэрэг			
		Нөлөөгүй	Бага	Дунд	Их
1	Уурхайн тоног төхөөрөмж, дэд бүтцийн байгууламжийг барих явцад газрын гадарга эвдрэлд орж унаган төрхөө алдах			x	
2	Гадаад болон дотоод овоолго үүсгэх тухайн талбайн газрын гадаргын үндсэн хэв шинж дарагдаж өөрчлөгдөх			x	
3	Уурхайн олборлолтын үед газрын хэвлийн тогтоц, чулуулгийн сийрэгжилт, дотоод эвдрэл үүсэх, газрын гадаргад хоосон орон зай бий болох			x	
4	Тээвэрлэлтийн үед олон салаа зам үүссэнтэй холбоотойгоор газрын гадарга эвдрэлд орох, үндсэн хэв шинж өөрчлөгдөх		x		

Дүгнэлт: Газрын хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг 4 шалгуур үзүүлэлтээр үнэлэхэд бага нөлөөтэй 25 хувь, дунд зэрэг нөлөөтэй 50 хувь, их нөлөөтэй 25 хувь байна. Их нөлөөллийг төсөл хэрэгжиж дуусахад техникийн болон биологийн бүрэн нөхөн сэргээлт хийж байгалийн унаган төрхөнд оруулна.

Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөө

Ашиглалтын үед агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл нь хөрс хуулах, овоолго үүсгэх, машин механизмын хөдөлгөөнөөс тоос босох, хорт хий ялгарах зэрэг орно. Тухайлбал:

- Хөрс хуулах, элс олборлох үед тоос, шороо ихээр үүсэх
- Уурхайн малталтууд болон овоолгын дээд талбайгаас салхинд хийсэх тоос, шороо
- Уурхайд ажиллах машин техникүүдийн шингэн түлшний шаталтаас ялгарах утаа, хөө тортог, хорт хийнүүд
- Хөрс хуулах, түрэх, тээвэрлэх, элс угаах зэрэг бүхий л ажиллагаа тасралтгүй явагдах тул бульдозер, экскаватор, автомашин, бусад төхөөрөмжийн дуу чимээ, утаа тортог, тоос шороо дэгдэх зэргээр агаарын орчныг бохирдуулж, хүний эрүүл мэнд, хүрээлэн буй орчинд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй байна.

Хүснэгт.12 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

№	Сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийн эрчмийн зэрэг			
		Нөлөөгүй	Бага	Дунд	Их
1	Шимт хөрс хуулалт, элс олборлолт явагдаж эхлэхэд ухаж ачих, тээвэрлэх, овоолго үүсгэх зэрэг үйл ажиллагаанаас тоосжилт үүсч агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх			x	
2	Хүнд даацын машин механикмын хөдөлгөөнөөр хөрсөн бүрхэвч элэгдэн, сул шороо үүссэнээр тоосжилт ихсэж агаарын чанарт нөлөөлөх			x	
3	Тээврийн хэрэгслийн түлшний шаталт болон засвар үйлчилгээний үед хийн бохирдол үүсэх		x		
4	Үйл ажиллагааны үед үүсэх физик бохирдол буюу дуу чимээ		x		
5	Салхи болон цаг агаарын хүчин зүйлсээс шалтгаалан агаарын бохирдол оронзайд зөөгдөх		x		

Дүгнэлт: Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг 5 шалгуур үзүүлэлтээр үнэлэхэд 60 хувь бага 40 хувь дунд нөлөө үзүүлэхээр байна. Төслийн үйл ажиллагаагаар агаарын чанарт үзүүлэх хамгийн их сөрөг нөлөөлөл нь элс олборлох, ачиж тээвэрлэх явцад бий болох ба үүнийг төслийн үйл ажиллагааны явцад зам талбайд үүсэх тоосжилтыг дарах усалгааны ажлыг тогтмол хийх замаар багасгах бүрэн боломжтой.

Гүний усанд үзүүлэх сөрөг нөлөө

Уурхайн ойр орчимд гадаргын уст цэг байхгүй. Тиймээс гадаргын усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл байхгүй. Самартай-1 ордыг олборлох явцад гүний усны шүүрэл бага зэрэг илрэх болохыг

тооцсон. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад аадар бороо орж их хэмжээгээр үер буух тохиолдолд түүгээр бохирдол зөөгдөн гадаргын болон гүний усыг бохирдуулах нөхцөл үүсч болзошгүй.

Дөрөвдөгчийн сэвсгэр хурдсаар хучигдсан ан цавжилт, хагаралд хүчтэй өртсөн, кварцийн судлаар хэрчигдсэн Силур-Девоны Номгоны формацийн занар болон андезит байна. Газрын доорх усны тэжээгдлийн муж дахь түвшний зөрүүнээс шалтгаалан уст давхарга нь даралттай нөхцөлд оршино. Уурхайн олборлолтын явцад хүдрийн 2,3-р биетийн ил уурхайгаас усны ханын шүүрэл үүсэх бөгөөд уурхайн ёроолд үүссэн усыг насосоор соруулж уурхайн гадаргуу дээр хиймэл нуур үүсгэн орон нутгийн малчдын малын усалгааны газар бий болгоно.

Хүснэгт.14 Гүний усанд үзүүлэх сөрөг нөлөө

№	Сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийн эрчмийн зэрэг			
		Нөлөөгүй	Бага	Дунд	Их
1	Уурхайн усны хэрэглээгээр гүний уст давхаргын нөөц горимд өөрчлөлт орох			x	
2	Шатах, тослох материалын асгаралт болон уурхайн үйл ажиллагаагаар бохирдсон ус хөрсөнд ил хаягдан нэвчиж улмаар гүний уст давхаргын чанарт өөрчлөлт орох		x		
3	Уурхайн барилга байгууламж, ухаш үүсгэх, далан болон усан сан байгуулах үйл ажиллагаагаар газрийн гадарга өөрчлөгдөж гүний уст давхаргын тэжээгдлийн системд өөрчлөлт орох, тэжээгдэл багасах		x		

Дүгнэлт: Гүний усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг 3 гол шалгуур үзүүлэлтээр үнэлэхэд 66 хувь нь бага, 33 хувь нь дунд зэрэг сөрөг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөө

Уурхайн талбай нь Айраг сумын төвөөс баруун урд зүгт Самартай-1 нэртэй ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайд байрлалтай. Лицензийн талбай нь нам, дундаж өндөр толгод гадаргууг дамнан байрласан. Үнэмлэхүй өндөр 1400-1600 метрийн үнэмлэхүй өндөр бүхий гадаргууд байрласан. Нөлөөллийн бүсийн талбай, түүний орчимд Монгол орны хөрсний ангиллаар Заримдаг цөлийн бор хөрс болон Цөлийн бор саарал хөрсний хэвшинжид хамаарагдах 6-7 төрлийн хөрс тархсан.

Хүснэгт.15 Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөө

№	Сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийн эрчмийн зэрэг			
		Нөлөөгүй	Бага	Дунд	Их
1	Уурхайн тоног төхөөрөмжийг суурилуулах, дэд бүтцийн барилга байгууламжийг байгуулах үед тухайн орчны өнгөн хөрс элэгдэх, үржил шимт чанараа алдах				x
2	Үржил шимт хөрс хуулалт, элс олборлолтын үйл ажиллагаагаар тухайн орчны хөрсөн бүрхэвч гадаргаас зайлуулагдах				x
3	Уурхайн гадаад болон дотоод овоолго үүсгэх талбайн хөрс дарагдаж үндсэн хэв шинж өөрчлөгдөх			x	
4	Хүдэр тээвэрлэлтийн явцад хүнд даацын машин механизмын нөлөөгөөр хөрсөн бүрхэвч элэгдэж эвдрэлд орох, сул шороо ихээр үүсэх			x	
5	Ахуйн хог хаягдал, машин техникийн засварын үйл ажиллагаагаар хязгаарлагдмал орчинд хөрс бохирдох		x		

Дүгнэлт: Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх нөлөөллийг 5 шалгуур үзүүлэлтээр үнэлэхэд 20 хувь нь бага, 40 хувь нь дунд, 40 хувь нь их нөлөө үзүүлэхээр байна. Уурхайн олборлолтонд өртөх талбайг төслийн хаалтын үйл ажиллагаагаар бүрэн нөхөн сэргээж байгалийн унаган төрхөнд оруулна.

Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөө

Уурхайн талбайн орчмоор нам уулс, ухаа толгод, уулын бэл хормойн, хотос хоолой, сайр садаргын болон баянбүрдийн ургамалжлын хэвшинж зонхилно. Эдгээрээс талбайн орчмоор нам уулсаас хотгор хоолой руу хойшоо чиглэн бууж ирсэн хуурай сайрын садаргын болон баянбүрдийн ургамалжил зонхилно. Эдгээр хотгор хоолойнууд нь мезозойн хурдасаар элбэг, алаг цав толгод, зрэг мөргөцөг ихтэй. Хөрс нь хавийн уулсаас эртнээс усаар туугдан ирж үйрмэгжээд хожим хүртэл говийн наранд түлэгдэн харласан чулуун хуяган бүрхүүлтэй болсон байх тул чулуут цөл зонхилно.

Хүснэгт.16 Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөө

№	Сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийн эрчмийн зэрэг		
		Бага	Дунд	Их
1	Уурхайн баяжуулах тоног төхөөрөмж болон бусад барилга байгууламжийг байгуулах үйл ажиллагаанаас газрын гадарга эвдрэлд орох ба тухайн талбайн ургамлан нөмрөг зайлуулагдах, зарим нь устах			x
2	Хөрс хуулалтын явцад үүсэх тоос, машин техникээс ялгарах утаа, олон төрлийн хүнд элементүүд тухайн орчны 15-50 м зай доторх ургамлан нөмрөгийн фотосинтезийн идэвхитэй туяа шингээлтийг бууруулах	x		
3	Шимт хөрс, элсний овоолго байгуулах талбайн ургамлан нөмрөг дарагдаж, үндсэн хэв шинж, шинж чанараа алдах		x	
4	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний нөлөөгөөр ургамлан нөмрөг талхлагдах, доройтох	x		
5	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн болон байнгын газар шорооны ажилтай холбоотойгоор үүсэх тоосжилт ургамлан нөмрөгт дам нөлөөлөл үзүүлэх	x		
6	Шатахуун хадгалах, түгээх явцад асгаралт үүссэнээр ургамлан нөмрөг бохирдох		x	
7	Машин техникийн засвар үйлчилгээний үед шатах тослох материалын асгаралт үүсч ургамлан нөмрөгийг бохирдуулах		x	

Дүгнэлт: Самартай-1 орд ашиглах төслөөс ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөллийг нийт 7 үйл ажиллагаанаас үүсэх нөлөөлөөр тооцсон. Тэдгээрийн 3 буюу 43% нь “бага”, 3 буюу 43% нь “дунд”, 1 буюу 14% нь “их” гэсэн нөлөөллийн үнэлгээний зэрэгт хамрагдаж байна. Үүнээс үзэхэд төслөөс ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл нь дунд зэрэг байна.

Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөө

Тус нутагт 10 баг, 52 овгийн 158 зүйл шавж, 7 зүйл мөлхөгч, 12 багийн 53 зүйл шувуу, 7 багийн 31 зүйл хөхтөн амьтан тэмдэглэв.

Хүснэгт.17 Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

№	Сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийн эрчмийн зэрэг			
		Нөлөөгүй	Бага	Дунд	Их
1	Дэд бүтцийн барилга байгууламж угсралтын үед амьдрах орчны унаган төрх, хэв шинж алдагдах, амьтад амьдрах орчноосоо дайжих		x		
2	Хөрс хуулалт явагдаж хөрсний овоолго үүсгэх явцад амьтдын амьдрах орчин алдагдах, дайжих, шилжих хөдөлгөөн бий болох, хөрсөнд үүрлэн амьдрагч амьд биетүүд устах			x	
3	Хүнд даацын машин механизмын хөдөлгөөний улмаас амьтад амьдрах орчноосоо дайжих, машин механизмд дайруулах		x		
4	Шатахуун хадгалах, түгээх явцад гэнэтийн осол аваарын улмаас шатах, тослох материал асгарч амьдрах орчныг бохирдуулж, доройтуулах		x		
5	Засвар үйлчилгээний явцад техникийн дуу чимээгээр амьтад үргэж дайжих, тослох материал зэргийн асгаралтаар амьдрах орчин бохирдох			x	

Дүгнэлт: Амьтны аймагт үзүүлэх нөлөөллийн 5 шалгуур үзүүлэлтээр үнэлэхэд 60 хувь нь бага, 40 хувь нь дунд нөлөөлөлтэй байна. Иймээс төслийн үйл ажиллагаагаар амьтны аймагт дунд зэргийн сөрөг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Түүх соёлын өвд үзүүлэх сөрөг нөлөө

Одоогийн байдлаар Самартай-1 уурхайн ашиглах талбайгаас ямар нэгэн археологийн болон палентлогийн дурсгал илэрч олдоогүй. Гэвч газрын хөрсөнд булагдсан дурсгал олдвор байхыг үгүйсгэхгүй тул ашигт малтмалын хайгуулын өрөмдлөг, уул уурхайн бусад ажлын явцад анхаарал болгоомжтой ажиллаж, ямар нэгэн олдвор дурсгал илэрсэн тохиолдолд нэн даруй мэргэжлийн байгууллагад мэдэгдэх болно.

Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний нэгтгэл

Ордыг олборлох үйл ажиллагаанаас үүсэх сөрөг нөлөөллийг нийт 31 шалгуур үзүүлэлтээр тодорхойлоход 2 нөлөөгүй, 13 бага нөлөөтэй, 12 дунд нөлөөтэй, 4 их нөлөөтэй байна. Сөрөг нөлөөллийг хувиар илэрхийлбэл 6.4 нөлөөгүй, 42 бага, 38.7 дунд, 12.9 их нөлөөтэй байна. Хөрсөн бүрхэвч, амьтны аймаг, газрын хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг 5 шалгуур үзүүлэлтээр, ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөллийг 7 шалгуур үзүүлэлтээр, газрын хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг 4 шалгуур үзүүлэлтээр, гүний усанд үзүүлэх нөлөөллийг 3 шалгуур үзүүлэлтээр тус тус тодорхойлсон.

Хүснэгт.18 Эрчмийн аргаар үнэлсэн сөрөг нөлөөллийн үнэлгээний нэгтгэл

№	Байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг	Сөрөг нөлөөлөл				Үнэлгээ	
		Нөлөөгүй	бага	Дунд	Их	Тоо	хувь
1	Газрын гадарга болон хэвлий		1	2	1	4	12.9
2	Агаарын чанар		3	2		5	16.2
3	Гүний ус		2	1		3	9.6
4	Хөрсөн бүрхэвч		1	2	2	5	16.2
5	Ургамлан нөмрөг		3	3	1	7	22.5
6	Амьтны аймаг		3	2		5	16.2
7	Түүх соёлын өв	1				1	3.2
8	Тусгай хамгаалалттай газар нутаг	1				1	3.2
Нөлөөллийн эрчмийн нийт үнэлгээ		2	13	12	4	31	100.0
		6.4	42	38.7	12.9		

3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хөх Жонш ХХК нь 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг боловсруулахдаа БОАЖГ-ын 2006 оны 10 сарын 29-ны өдрийн 4/3120 тоот байгаль орчны ерөнхий үнэлгээний дүгнэлт болон тушаал болох Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журмын дагуу байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланг боловсруулав.

Энэхүү байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан нь 9 хэсгээс бүрдэх бөгөөд уул уурхайн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээг авч, шаардагдах зардлыг зарцуулав.

3.1 БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт 19

№	Төслийн гол болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Хугацаа	Төсөв (мян.төг)	Тайлбар
Агаарын чанар					
1	Барилга байгууламж барих, хөрс хуулах, хөрс олборлох, тээвэрлэх, овоолго үүсгэх зэргээс тоосжилт үүсч агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх, улмаар хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх	Уурхайн авто замуудыг болон ажлын талбайг дулааны улиралд болон тоос ихээр босох үед усалгаа хийж чийгшүүлэн тоосжилтыг бууруулан ажилласан	Салхи ихээр босдог улиралд 7 хоногт 1-2 удаа	280.0	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль; Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага: MNS 4585:2008; Бензин хөдөлгүүртэй автомашин-Утааны найрлага дахь хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ ба хэмжих арга MNS 5013:2003; Дизель хөдөлгүүртэй автомашин-Утааны тортогжилтын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ ба хэмжих арга MNS 5014:2003;"
2	Тээврийн хэрэгсэл, хүнд даацын машин механизмын хөдөлгөөний нөлөөгөөр олон салаа зам үүсэх	Замын маршрут болон хурдны хязгаарлалтыг заасан тэмдэг, тэмдэглэгээ байрлуулан, зам сүлжээг сайжруулан засварласан.	Үйл ажиллагааны туршид	0	
	Шатах тослох материал асгарч, алдагдсанаар органик хорт нэгдлүүд агаарт ууршиж агаарыг бохирдуулах, асгарсан тохиолдолд нэн даруй саармагжуулагүйн улмаас хөрсөнд нэвчин гүний ус, ургамлан нөмрөг, шавж бичил биетэнд сөргөөр нөлөөлөх	Шатах тослох материал хадгалах технологийн горимыг чанд даган мөрдөж ажиллах, асгаралт болсон тохиолдолд саармагжуулах арга хэмжээг авах, саармагжуулах хэрэгслийг төслийн талбайд бэлэн байлгах тал дээр онцгой анхааран ажилласан бөгөөд уурхайн нийт ажилчидад 1 удаа сургалт зохион байгуулсан	Үйл ажиллагааны туршид	Ашиглалтын зардлаас гаргасан	
	Уурхайн ашиглах хүнд даацын машин механизмаас гарах хорт хий, бензоприн, нүүрс ус төрөгч зэрэг хорт нэгдлүүд агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлж, агаарыг бохирдуулах дам байдлаар ургамлан нөмрөгд нөлөөлөл үзүүлэх	Хүнд механизмын хөдөлгүүрийн тохиргоо, үйлчилгээг тогтмолжуулж хөдөлгүүрээс гарах утааны хэмжээ бохирдлыг стандартуудын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах тал дээр анхааран тогтмол тохиргоо үйлчилгээ хийн ажиллаж байв.	Үйл ажиллагааны туршид	Ашиглалтын зардлаас гаргасан	
	Тоосжилт нь уурхайн ажилчдын эрүүл мэндэд нөлөө үзүүлж болзошгүй. Харин төслийн талбай орчим томоохон суурьшлийн бүс байхгүй тул орон нутгийн эрүүл	Ажилчдыг тогтмол сард 1 удаа эрүүл мэндийн үзлэгт оруулж эмчээс зөвлөгөө авдаг болсон. Ажилчдыг ажлын онцлогоос хамааруулан хувь хүний хамгаалалтын	Үйл ажиллагааны туршид	Ашиглалтын зардлаас гаргасан	

	мэндэд үзүүлэх нөлөө байхгүй боловч мал аж ахуй эрхлэн нүүдэллэн амьдардаг иргэд нөлөөлөлд өртөж болзошгүй	хэрэгслээр тогтмол хангаж, хордлого тайлах хүнс, эмээр ханган ажилласан.			
3	Уурхайд ажиллах хүнд даацын машин механизмаас ялгарах хий агаарт бохирдол үүсэх	Агаарын бохирдлын тухай хуулийн дагуу техник хэрэгслийн татварыг төлсөн.	Үйл ажиллагааны туршид	Үйл ажиллагааны зардалд тусгагдсан	
Хөрс, газрын гадарга					
1	Ил уурхайн овоолго болон бусад холбогдох байгууламжийн үйл ажиллагааны улмаас газрын хэлбэр, төрхөд өөрчлөлт орох, газрын хэвлий эвдрэх	Үржил шимт хөрсийг стандартын дагуу хуулж хадгалах, ордын ашиглалтын явцад болон ашиглаж дууссаны дараагаар хийгдэх техникийн нөхөн сэргээлтэд ашиглаж байна.	Үйл ажиллагааны турш	40.0	Газрын тухай хуулийн 50 –р зүйлийн 50.1.1 дэх заалт. MNS3297:1991, “Байгаль хамгаалал. Хөрс. Хот суурин газрын хөрсний ариун цэврийн үнэлгээний үзүүлэлтийн норм” MNS591:2008, “Газар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” MNS5918:2008, “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах техникийн шаардлага”
2	Уул уурхайн үйл ажиллагааны явцад хүнд даацын техник тоног төхөөрөмжийн хөдөлгөөнөөр хөрсний элэгдэл, эвдрэл нэмэгдэх, доройтох, талхлагдах, ургамлан нөмрөг устгах, бүрхэц нь багасах	Уурхайн талбай дахь замын сүлжээг сайжруулсан шороон замыг дагтаршуулаж, маршрутыг тогтоож тэмдэг, тэмдэглэгээ хийж ажиллаж олон салаа зам гарахаас сэргийлсэн. уурхайн үйл ажиллагаанд өртсөн талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийж байгаа.	Үйл ажиллагааны туршид	60.0	MNS4919:2000, “Эвдэрсэн газарт хучилт хийх хөрс. Техникийн шаардлага” MNS4920:2000, “Эвдэрсэн газрын хажуугийн налуу. Техникийн шаардлага”
3	Шатах тослох материалын асгаралт болон засварын газрын үйл ажиллагаанаас газрын гадарга болон хөрсийг бохирдуулах	Технологийн горимыг мөрдөж ажиллах, асгаралт үүссэн тохиолдолд саармагжуулах арга хэмжээ авах, шаардлагатай багаж хэрэгслийг төслийн талбайд тогтмол байлгаж саармагжуулах ажлыг зохион байгуулж ажилласан. Машин засварын талбайд хөрсөнд нэвчилт явагдахаас хамгаалах арга хэмжээ авч ажилласан. Асгаралтаас урьдчилан сэргийлэх асгаралт гарсан тохиолдолд хэрхэн саармагжуулах талаар сургалтыг зохион байгуулж явуулж байсан.	Үйл ажиллагааны туршид	20.0	
Усан орчин					

1	Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас гүний усны нөөц багасах, түвшин буурах	Уурхайн карьерийн шүүрлийн усыг соруулсан.	Үйл ажиллагааны туршид	50.0	MNS4047-1988, “Байгаль орчныг хамгаалах. Усны мандал. Гадаргын усны чанарыг хянах журам” MNS0899-1992, “Унд, ахуйн зориулалттай усны төвлөрсөн хангамжийг эх булгийг сонгох журам, эрзэл ахуйн шаардлага” MNS0900-2005, “ХБО. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар аюулгүй байдлын үнэлгээ”	
2	Шатах тослох материал болон хортой бодис асарч хөрс болон газрын гадаргыг бохирдуулах улмаар нэвчиж гүний усыг бохирдуулах	Хөрсөнд нэвчилт явагдахаас өмнө саармагжуулах арга хэмжээ авч, эрсдэл үүсэх магадлалтай газруудад хөрс хамгаалах арга хэмжээг зохион байгуулан ажилласан.		20.0		
3	Ахуйн хатуу болон шингэн хог хаягдлыг зүй зохистой зайлуулаагүйгээс дам байдлаар гүний усыг бохирдуулах	Хог хягдлыг зориулалтын цэгт ангилан ялгаж хаясан ба сумын хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хогийг ачиж тээвэрлэн нийлүүлсэн.		30.0		
Ургамлан нөмрөг						
1	Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас ургамлан нөмрөг устгах, нөлөөлөлд өртөх талбайн ургамлан нөмрөг доройтох	Уурхайн үйл ажиллагаа бүрэн зогсож техникийн нөхөн сэргээлт хийгдсэний дараа биологийн нөхөн сэргээлтийг стандартын дагуу хийж гүйцэтгэнэ	Үйл ажиллагааны туршид	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээнд тусгагдсан	MNS5916-2008. “Газар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” MNS4919-2000, “Эвдэрсэн газарт хучилт хийх хөрс. Техникийн шаардлага	
2	Уурхайн машин техникээс гарах тоос, утаа, олон төрлийн хүнд элементүүд тухайн орчныхоо ургамлан нөмрөгийн фотосинтезийн идэвхитэй туяа шингээлтийг бууруулах	Уурхайн авто замуудыг дулааны улиралд болон тоос ихээр босох үед усалгаа хийж чийгшүүлэх зэрэг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн ажилласан.		Үйл ажиллагааны туршид		150
3	Уурхайн тосгоны ургамлан нөмрөг устгах	Уурхайн тосгоны талбайн ургамлан нөмрөгийг хамгаалах зорилгоо судалгаа хийсэн,				250.0
Амьтны аймаг						

1	Уурхайн үйл ажиллагаанаас амьтдын амьдрах орчин алдагдах, техник технологос үүсэх дуу чимээгээр амьтад дайжих	Уурхайн хил хязгаарыг тогтоосон хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байх тал анхаарч, дуу чимээний эх үүсвэрт шинжилгээ хийж бууруулах арга хэмжээг төлөвлөж ажиллах	Үйл ажиллагааны туршид	100	Амьтны аймгийн тухай хууль: 6.1.7 дахь заалт: үйлдвэрлэл, аж ахуйн үйл ажиллагааны явцад амьтан хөнөөгдөхөөс сэргийлэх Байгаль хамгаалах тухай хууль (1994) Амьтны тухай хууль (2012)
2	Хог хаягдлыг эмх замбараагүй хаях, ил задгай хог хаягдлаар амьтад хооллох, өвчлөх	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг хангаж ажиллах			
	Уурхайн үйл ажиллагаанаас үүсэх нүх, ухааш зэрэгт мал амьтан унаж гэмтэх	Үүссэн нүх, ухашийг яаралтай бөглөх, техникийн нөхөн сэргээлтийг хийх, хамгаалалт хашаа барих			
	Ажилчид ангийн улиралд хууль бус ан хийх	Ажилчдад байгаль орчин, ан амьтдыг хамгаалах талаар сургалт, сурталчилгаа хийж байх, хууль бус ан хийх нөхцөл бий болгохгүй байх			
3	Усан санд шувууд цугларах, хордох магадлалтай	Шувуу үргээгч суурьлуулах, усны чанарыг стандартын шаардлагаас хэтрүүлэхгүй байх			
Нийт				1000.0	

3.2 НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Нөхөн сэргээх чиглэл

Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны явцад эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээж, аж ахуйн эргэлтэд оруулах чиглэл, цаашид ашиглах хэлбэрийг зөв тодорхойлсноор нөхөн сэргээлтийн ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

Дорноговь аймгийн Айраг сумын нутагт байрлах ордыг ашиглаж дууссаны дараагаар уурхайн хаягдал, овоолго бусад эвдэрсэн газрыг хөдөө аж ахуйн чиглэлээр (бэлчээрийн чиглэлээр) сэргээлтийг хийнэ. Уурхайг ашиглаж дууссаны дараагаар бэлчээрийн зориулалтаар нөхөн сэргээх нь зүйтэй юм.

Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны явцад эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээж, аж ахуйн эргэлтэд оруулах чиглэл, цаашид ашиглах хэлбэрийг зөв тодорхойлсноор нөхөн сэргээлтийн ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

Уурхайн нөхөн сэргээлтийг явцын болон хаалтын нөхөн сэргээлт гэж хувааж авч үздэг боловч нөхөн сэргээлтийг Техникийн нөхөн сэргээлт, Биологийн нөхөн сэргээлт, Нөхөн сэргээлтийн дараах хяналт мониторинг гэж хуваан авч үзнэ.

1. Техникийн нөхөн сэргээлт

Уурхайн ашиглалтын үйл ажиллагаа 2019 оны 03-р сард эхэлсэн. Байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, байгаль орчинд үзүүлэх гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөгийг дагуу холбогдох ажлуудыг өөрсдийн дотоод нөөц бололцоогоор хийн гүйцэтгэсэн.

Уурхайн ашиглалтын талбайд өмнөх онуудад нийт 0.7 га орчим талбай уулын ажлын эвдрэлд өртсөн байна. Үүнээс 2019 оны 08-09 саруудад 0.1 орчим га талбайд техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг стандарт шаардлагын дагуу хийж гүйцэтгэн орон нутагт хүлээлгэж өгөхөөр хүсэлт гарган ажиллаж байна. Уурхайн эвдрэлд орсон талбайнаас нөхөн сэргээлт хийгдээгүй үлдсэн 0.8 га талбайд 2020 оны 3-р улиралд багтаан техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэж нийт нөхөн сэргээлт хийсэн талбайд 4-р улиралд багтаан БОНБНУ-д тусгагдсаны дагуу биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэн 2020 онд орон нутагт хүлээлгэн өгнө.

Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлын зардал

Хүснэгт.21

Ажлын нэр	Нэгж	Ажлын хэмжээ	Гүйцэтгэх хугацаа, хоног	Түлш, ШТМ сая.төг	Цалин, сая.төг	НДШ, сая.төг	Бусад, сая.төг	Нийт зардал, сая.төг
Ашиглагдсан талбайг түрж тэгшлэх	мян.м3	-	-	-	-	-	-	-
Ашиглагдахгүй болсон зам шуудууг	мян.м3	-	-	-	-	-	-	-
Хана мөргөцөг, ирмэгүүдийг тэгшлэх	га	-	-	-	-	-	-	-
Нийт						сая.төг		

Хүснэгт. 22

Нөхөн сэргээлтийн ажлын биелэлт

№	Байгаль хамгаалах талаар авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээнүүд	Төлөвлөгөө	Биелэлт	Биелэлтийн хувь
1	Техникийн нөхөн сэргээлт, га	-		-
2	Биологийн нөхөн сэргээлт, га	-	-	-
3	Зарцуулсан хөрөнгө, сая. төгрөг	-	-	-

Доорх зургуудад техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайн өмнөх байдал, хийгдэж байгаа зургуудыг харьцуулж үзүүлэв.

3.3 ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Айраг сумын орон нутгийн удирдлагуудын саналыг авч байгаа.

3.4 НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Айраг сумын нутаг дэвсгэрт хэрэгжих “Самартай-1” орд ашиглах төслийн талбайн үйлдвэрлэлийн болон эрчимтэй сөрөг нөлөөллийн бүсэд орших иргэд, айл өрхүүд байхгүй учир нүүлгэн суурьшуулах арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулах шаардлагагүй гэж үзсэн.

3.5 ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Уурхайн ашиглалтын талбай болон талбайн орчимд мэргэжлийн байгууллагуудаар хийгдсэн судалгаагаар ямар нэгэн археологи, палеонтологийн олдвор бүртгэгдээгүй. Гэвч уурхайн газар шорооны ажлын явцад соёл өв олохыг үгүйсгэж болохгүй. Тиймээс уурхай үйл ажиллагааны явцад соёлын өв олдсон тохиолдолд Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 30.4-т заасны дагуу олдворыг илрүүлсэн өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор сум, дүүргийн бүртгэл мэдээллийн санд заавал бүртгүүлнэ.

Хэрэв уурхай ашиглалтын явцад соёлын өв илэрсэн олдсон тохиолдолд уурхайн үйл ажиллагааг түр зогсоон холбогдох мэргэжлийн байгууллагаар авран хамгаалах малтлага судалгааг хийлгэх нь зүйтэй гэж үзэж байна.

3.7 ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас үүссэн ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдлыг анхан шатанд нь ангилан ялгалт хийж хог хаягдлын хэмжээг багасгах, дахин ашиглагдах хог хаягдлыг байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл багатай хадгалах, ажилчдын эрүүл аюулгүй орчинд ажиллаж амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэхийн тулд уурхайн хэмжээнд дараах ажлуудыг зохион байгуулан ажиллаж байна.

- Кемп болон Уурхайн орчны цэвэрлэгээ
- Хатуу хог хаягдлын хадгалалт, хяналт
- Ахуйн хог хаягдлын ангилан ялгалт

Уурхайн болон ахуйн хэрэглээнээс үүсэж бий болсон хог хаягдлыг ангилан ялгаж хогийн төвлөрсөн цэгт шатаадаг. Мөн ойр орчны цэвэрлэгээг тогтмол хийдэг бөгөөд уурхайн талбай, ажилчдын тосгон, үйлдвэр хүртлэх замын хогийг түүж цэвэрлэдэг.

Уурхайн хог хаягдлын сөрөг нөлөөлөл болон түүний хэмжээг бууруулахад 2023 онд 180.0 мян/төг төлөвлөж гүйцэтгэлээр 180.0 мян/төг төгрөгийг сөрөг нөлөөллийг бууруулах доорх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлсэн.

Хүснэгт.22 Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөөний хэрэгжилтийн зардал

№	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ	Нийт зардал, сая.төг
1	Ахуйн хатуу хог хаягдлыг хадгалах хогийн цэг байгуулсан	0.04
2	Ангилан ялгах зориулалттай хогийн савийг уурхайн кемп дээр хийж байрлуулсан	0.05
3	Кэмийн ажилчдын хатуу хог хаягдал болон бусад тоног төхөөрөмжөөс гарсан хатуу хог хаягдлыг Айраг сумын хогийн төв цэг дээр өөрсдийн автомашинаар зөөвөрлөн хаясан.	0.06
4	Шатах тослох материалын үлдэгдлийг зориулалтын саванд цуглуулж хадгалан устгаж байсан.	0.03
5	Хог хаягдлыг зохистойгоор хаяж байгаа эсэхэд тогтмол хяналт тавьж ажилласан.	-
6	Уурхайн хог хаягдлыг багасгах, хянах дотоод журам боловсруулж, хогийг анхан шатанд нь ангилан, ялгаж ажилласан.	-
7	Уурхайн ажилчдад үйл ажиллагааны явцад “ХОГ ХАЯГДАЛ ГЭЖ ЮУ ВЭ?” “ХОГ ХАЯГДЛЫГ ХЭРХЭН АНГИЛАН ЯЛГАЖ ХАЯХ ВЭ?” гэсэн сэдэвтэй сургалтыг зохион байгуулсан.	-
	Нийт	0.18

3.7 УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ.

Манай компани нь 2023 онд Удирдлага, зохион байгуулалтын талаар дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн.

Хүснэгт. 26

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хугацаа	Зардал, сая.төг
1	Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх чиглэлээр үүрэг хариуцлагын дотоод журам боловсруулж мөрдөх	2023 оны 2,3-р улиралд	Уурхайн дотоод төлөвлөлтөөр
2	Байгаль орчныг хамгаалах, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр, усны аюул мэтийн гэнэтийн ослоос урьдчилан сэргийлэх, осол гарсан тохиолдолд шуурхай хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах талаар 1 жилд 2 удаа сургалт, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулж ажилласан.	2023 оны 3, 7 сард	0.2
3	Уурхайн ажилчдыг хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр бүрэн хангах	2023 онд	Компаний үйл ажиллагааны зардалд багтсан.
4	Ажиллагсдыг эрүүл мэндийн үзлэгт тогтмол оруулах. Ажилчдыг ажлын онцлогоос хамааруулан хувь хүний хамгаалалтын хэрэгслээр тогтмол хангах, Хордлого тайлах хүнс, эмээр хангаж байх	Төслийн нийт хугацаанд	0.1
5	Галын аюулаас хамгаалах хэрэгсэл, эрүүл ахуйн хэрэгслээр хангах	2023 онд	0,3

6	Байгаль хамгаалах талаар хийсэн ажлын жил бүрийн тайланг БОАЖЯ болон Дорноговь аймгийн БОАЖГ-т хүргүүлэх.	Жил бүрийн 11 сард	Уурхайн дотоод төлөвлөлтөөр
Нийт зардал			0.5 сая төг

3.8 ОЛОН НИЙТЭД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ, ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт.27

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацааны тов	Хэлэлцүүлгээр санал авах чиглэл	Зохион байгуулах газар
Байгаль Орчин, Аялал Жуулчлалын яам	Тайлангийн эх хувь, албан бичгийн хамт	Тухайн жил төлөвлөсөн ажлаа хэрхэн гүйцэтгэсэн түүний үр дүнг өгүүлбэрээр дэлгэрэнгүй илэрхийлэн текст байна. Тухайн текст нь ажлын гүйцэтгэл, үр дүнтэй холбоотой фото зургаар баталгаажсан байна	Жилийн эцэст	Цаашид төлөвлөгөөнд шинээр тусгах зүйлс	Улаанбаатар хот
Дорноговь аймгийн байгаль орчны газар	Тайлангийн эх хувь, албан бичгийн хамт	Тухайн жил төлөвлөсөн ажлаа хэрхэн гүйцэтгэсэн түүний үр дүнг өгүүлбэрээр илэрхийлэн текст байна. Тухайн текст нь ажлын гүйцэтгэл, үр дүнтэй холбоотой фото зургаар баталгаажсан байна	Жилийн эцэст	Цаашид анхаарах зүйлс, Хамтран ажиллах	Дорноговь аймаг
Айраг сумын Засаг даргын тамгийн газарт	Тайлангийн эх хувь, албан бичгийн хамт	Тухайн жил төлөвлөсөн ажлаа хэрхэн гүйцэтгэсэн түүний үр дүнг өгүүлбэрээр илэрхийлэн текст байна. Тухайн текст нь ажлын гүйцэтгэл, үр дүнтэй холбоотой фото зургаар баталгаажсан байна	Хагас жил, жилийн эцэст	Хамтран ажилласан	Айраг сум

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭГИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт.28

Хяналт-шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээ явуулах арга хэлбэр, хэрэглэх багаж төхөөрөмж	Нийт зардал, төг
АГААРЫН ЧАНАР				
Тоосжилт (PM ₁₀ , PSM, PM _{2.5}) Гадаад болон дотоод орчны дуу чимээ, доргио, чичиргээ -Ажлын байрны эрүүл ахуйн үзүүлэлтүүд (тоос, дуу чимээ, гэрэлтүүлэг, чийгшил болон физик бохирдлын түвшин) -Бохирдлын цэгэн эх үүсвэр (O ₂ , SO ₂ , NO ₂ , CO)	<ul style="list-style-type: none"> Уурхайн талбайд хамгийн их тоосжилт үүсч байгаа цэгэн эх үүсвэрүүдийн ойролцоо Уурхайн дотоод зам талбайн тоосжилтийн байдалд өдөр бүр хяналт тавих, 	Хөндлөнгийн хяналт шинжилгээг жилд нэг удаа	-	0
ГАЗРЫН ГАДАРГА, ХЭВЛИЙ				
Газрын гадаргын эвдрэл: Уурхайн талбай дахь байгууламжуудад хэмжилт хийж эвдэрсэн газрын хэмжээг га тогтоох	Төслийн талбай дахь газрын эвдрэл тус бүр дээр хэмжилт хийсэн	Төсөл хэрэгжих явцад жилд 1 удаа	Дөрвөн талст экологи ХХК-тай хамтран ажилласан.	0.1
Техникийн нөхөн сэргээлтийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангах байдлыг хянах, хэлбэршүүлэлтийн налуу, нөхөн дүүргэлт, гадаргуугийн тэгшилгээнд хяналт тавих	Техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн газарт хяналт тавьж ажилласан	Жилд 1 удаа	-	0
ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ				
Ялзмаг, урвалын орчин (рН), давсжилт, карбонат (CaCO ₃), хөдөлгөөнт кали (K ₂ O), хөдөлгөөнт фосфор (P ₂ O ₅), Шингээгдсэн сууриуд Са, Mg	Уурхайн талбай, зам дагуу, хатуу хог хаягдлын цэгийн ойролцоо	Хөндлөнгийн хяналт шинжилгээг жилд нэг удаа	Ерөнхий болон Сорилын биологийн хүрээлэн	0.4
Механик бүрэлдэхүүн, чулуу, чийг, амь чийг, эзлэхүүн жин				
Хар тунгалаг (Pb), кадмий (Cd), хром (Cr), цайр (Zn), никель (Ni), Мөнгөн ус (Hg), цианид натри, хүнцэл (As)	Баяжуулах үйлдвэр	Хөндлөнгийн хяналт шинжилгээний хүрээнд жилд 2 удаа(хавар, намар)	Ерөнхий болон Сорилын биологийн хүрээлэн	0.3
УРГАМЛЫН АЙМАГ				
Ургамлын зүйл, бүрхэц, зүйлийн бүрэлдэхүүн, үнэмлэхүй болон дундаж өндөр см, ургац ц/га	Нөхөн сэргээлт хийсэн газар, талбайд	Төсөл хэрэгжилтийн явцад, нөхөн сэргээлтийн шатанд жилд нэг удаа (6-7 сард)	Дөрвөн Талст Экологи ХХК-тай хамтран ажилласан	0.1
Ургамлан нөмрөг үүсэх төлөвшлийг хянаж, бүрхэцийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ авна.				
АМЬТНЫ АЙМАГ				
Туруутан амьтдын тоо, толгой шилжилт хөдөлгөөнийг тогтоох, тандалт хийх Шувуудын зүйлийн бүрдэл болон нягтшил, амьдрах орчны тандалт судалгааг хийх	Төслийн талбай орчимд болон ойр орчмын өндөрлөг цэгүүдэд	Жилд 2 удаа 5 болон 10 сард	Дөрвөн Талст Экологи ХХК-тай хамтран ажилласан	0.1
Орчны хяналт шинжилгээ хийхэд зарцуулсан зардал сая.төг				1.5 сая.төг

**ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХАМГААЛАХ, ОРЧНЫ ХЯНАЛТ
ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗАРДЛЫН ХУРААНГУЙ**

Хүснэгт.29

№	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө	Төлөвлөгөө (сая.төг)	Биелэлт (сая.төг)
1	Сөрөг нөлөөллийг буруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	3.65	2
2	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	Уурхайн ашиглалтын зардалд шингэсэн	Уурхайн ашиглалтын зардалд шингэсэн
3	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө	Нөхөн сэргээлтийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	0
3		Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	0
5		Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	1
6		Удирдлага зохион байгуулалтын авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	0.5
7	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн биелэлт	1.0
Нийт зардал, төгрөг		6.150	2.28

3.9 БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ АЖИЛ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ТУХАЙ ДҮГНЭЛТ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан нь тухайн төслийг хэрэгжүүлэх явцад байгаль орчинд учруулсан гол нөлөөлөл болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулсан арилгасан арга хэмжээг тодорхойлж, түүнд ямар хэмжээний хөрөнгө зарцуулсаныг харуулж байгаа болно. Энэхүү тайланг боловсруулахдаа байгаль орчныг хамгаалах талаар авсан удирдлага зохион байгуулалт болон сөрөг нөлөөллийг бууруулж, арилгасан арга хэмжээ, уг төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдсан хугацаа, хөрөнгө зардлыг бодитойгоор тооцож тусгах зорилт тавилаа.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн 2023 оны нийт зардалд 4.50 сая төгрөг төлөвлөснөөс одоогоор 2.9 сая төгрөг зарцуулаад байна.

Манай компани нь ордод ашиглалтын үйл ажиллагааг явуулж эхэлсэн энэ хугацаанд уурхайн үйл ажиллагааг жигд явуулах нөхцөл бололцоог бүрдүүлэн ажиллаж, төлөвлөсөн зорилтоо хэрэгжүүлэн тодорхой хэмжээний жонш олборлон компаний эдийн засгийн үр ашгийг дээшлүүлэх түүнчлэн улсын төсөвт тодорхой хэмжээний мөнгөн дүн оруулах бодит нөхцлийг бүрдүүлэн ажиллаж байна.

Уурхайн ашиглалтын талбайд 2023 он болон өмнөх онуудад уулын ажлын улмаас эвдрэлд орсон нийт 0.8 га талбайгаас 2023 оны 09,10 саруудад 0.8 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийдэггүй. 2023 оны 4-р улиралд багтаан техникийн нөхөн сэргээлт хийж нийт техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайнууддаа 2024 оны 3-р улиралд биологийн нөхөн сэргээлт хийж орон нутагт хүлээлгэн өгөхөөр ажиллаж байна.

Хөх Жонш ХХК нь Дорноговь аймгийн Айраг сумын нутаг дахь Самартай-1 хайлуур жоншны ордыг ашиглах явцад хүрээлэн буй орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхээс аль болох бага учруулах зорилт тавин ажиллаж байна.

Хавсралт материал

Хийгдсэн ажлыг төсөвийн баримт:

Огноо/Date: 2023-05-17 10:38:58

ХААН БАНК

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information
Журналын Journal No: 7101558

Системийн огноо/System Date: 2023-05-17

Дт	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5246195323	ГАН-ОРГИЛ	2,664,000.00 MNT	1.00
Кт	Банчны дугаар/Branch No 900000	Банчны нэр/Bank Name ТӨРИЙН САН		
	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card Number 100060000944	Нэр/Name До.Ус ашигласны төлбөр	2,664,000.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:
BE88062316 3230501603575 89118013

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Овог, нэр/Fullname: Рэнцэнбат овогтой Мөнхтуяа / Munkhtuya Rentsenbat
 Албан тушаал/Position: Гүйцэтгэх захирал / Chief executive officer
 Баталгаажуулах код/Verification code:
XFZNVL2FQIZGTBQG
 Уг баримт бичиг нь Монгол Улсын "Цахим гарын үсгийн тухай" хуулийн 8.1 дугаар заалтын дагуу тамгыг орлох чадамжтай тоон гарын үсгээр баталгаажсан болно.
 This document is verified by a digital signature that can replace an official stamp under the 8.1st clause of Mongolian Law on Digital Signatures.
 Та <https://verify.khanbank.com/> вебсайт руу хандан дээрх 16 орон бүхий кодыг оруулснаар мэдээллийг шалгах боломжтой. Мөн уг холбоосоор дамжин цахим тоон гарын үсгийн тухай дэлгэрэнгүй мэдээллийг авна уу.
 You can verify this document by going to <https://verify.khanbank.com/> and entering the 16-digit verification code provided. You can also find more information about digital signature on this page.

Салбар, тооцооны төв/branch, account center:
Гарын үсэг/Signature:

Огноо/Date: 2023-05-17 10:40:07

ХААН БАНК

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information
Журналын Journal No: 7163921

Системийн огноо/System Date: 2023-05-17

Дт	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5246195323	ГАН-ОРГИЛ	138,500.00 MNT	1.00
Кт	Банчны дугаар/Branch No 900000	Банчны нэр/Bank Name ТӨРИЙН САН		
	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card Number 100060000944	Нэр/Name До.Ус ашигласны төлбөр	138,500.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:
BE88062316 3230501603575 89118013

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Овог, нэр/Fullname: Рэнцэнбат овогтой Мөнхтуяа / Munkhtuya Rentsenbat
 Албан тушаал/Position: Гүйцэтгэх захирал / Chief executive officer
 Баталгаажуулах код/Verification code:
JL3GLL8YHNBQFEODI
 Уг баримт бичиг нь Монгол Улсын "Цахим гарын үсгийн тухай" хуулийн 8.1 дугаар заалтын дагуу тамгыг орлох чадамжтай тоон гарын үсгээр баталгаажсан болно.
 This document is verified by a digital signature that can replace an official stamp under the 8.1st clause of Mongolian Law on Digital Signatures.
 Та <https://verify.khanbank.com/> вебсайт руу хандан дээрх 16 орон бүхий кодыг оруулснаар мэдээллийг шалгах боломжтой. Мөн уг холбоосоор дамжин цахим тоон гарын үсгийн тухай дэлгэрэнгүй мэдээллийг авна уу.
 You can verify this document by going to <https://verify.khanbank.com/> and entering the 16-digit verification code provided. You can also find more information about digital signature on this page.

Салбар, тооцооны төв/branch, account center:
Гарын үсэг/Signature:

Огноо/Date: 2023-06-19 10:54:22

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information
Журналын /Journal No: 7657144

Системийн огноо/System Date: 2023-06-19

Дт	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card number 5037398241	Нэр/Name НОЁН ГАНЧИЛ ГАНТУЛГА	Дүн/Amount 100,000.00 MNT	Ханш/Rate 1.00
Кт	Банкны дугаар/Branch No MOFUMNUB IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card Number 100220013002	Банкны нэр/Bank Name ТӨРИЙН САН Нэр/Name Г.С.УГТ Үүвээт-ХДТалын СГЗ	100,000.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:
Хөх жонш ХХК Ус ашиглуулах дүгнэлтийн төлбөр

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Овог, нэр/Fullname: Рэнцэнбат овогтой Мөнхтуяа / Munkhtuya Rentsenbat
Албан тушаал/Position: Гүйцэтгэх захирал / Chief executive officer
Баталгаажуулах код/Verification code:
5285IWKSHJKR32Y

Уг баримт бичиг нь Монгол Улсын "Цахим гарын үсгийн тухай" хуулийн 8.1 дугаар заалтын дагуу тамгыг орлох чадамжтай тоон гарын үсгээр баталгаажсан болно.
This document is verified by a digital signature that can replace an official stamp under the 8.1st clause of Mongolian Law on Digital Signatures.
Та <https://verify.khanbank.com/> вебсайт руу хандан дээрх 16 орон бүхий кодыг оруулснаар мэдээллийг шалгах боломжтой. Мөн уг холбоосоор дамжин цахим тоон гарын үсгийн тухай дэлгэрэнгүй мэдээллийг авна уу.
You can verify this document by going to <https://verify.khanbank.com/> and entering the 16-digit verification code provided. You can also find more information about digital signature on this page.

Санамж: Бага дүнтэй (Таван сая төгрөг хүртэлх дүнтэй) гүйлгээ тухайн данс руу шууд шилжих бөгөөд таван сая төгрөгөөс дээш дүнтэй үед хүлээн авагчийн нэр, данс зөрвөл таны данс руу буцан орно. Амжилттай гүйлгээний баримт таны бүртгэлтэй и-мэйл хаяг руу илгээгдэнэ. Ажлын өдрийн 16:00 цагаас хойш булан амралтын өдөр таарсан их дүнтэй (таван сая төгрөгөөс дээш дүнтэй) гүйлгээ дараагийн ажлын өдөр хийгдэхийг анхаарна уу

Сангийн сайдын 2017 оны 12 дугаар сарын 5-ны өдрийн 347 тоот тушаалын хавсралт

НЭХЭМЖЛЭХ № 12

Нэхэмжлэгч: _____
 Байгууллагын нэр: _____
 Хаяг: _____
 Утас: Факс: _____
 Э_шуудан _____
 Банкны нэр _____
 Банкны дөнсны дугаар _____
 Регистрийн № _____

№	Гүйлгээний утга	Тос хэмжээ	Нэгжийн үнэ	Нийт үнэ
			ДҮН	
			НӨАТ	
			НИЙТ ДҮН	

Мөнгөний дүн _____ (Words)
 болно.
 Дөрвө _____
 Хүлээн авсан _____
 Мөнгөлөн бодоч _____

(Тамга)

ГОВЬСҮМБЭР АЙМАГ
 УИАСД ГОШИН ГИВЭЭТ ГАЗРЫН
 АРМЬД ТАЛЫН САВ ГАЗРЫН
 ЗАЙРГАА ТБАРТНИ
САНХҮҮ
 ТТ68249-4613376

Огноо/Date: 2023-05-22 09:52:31

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information
Журналын /Journal No: 5192482

Системийн огноо/System Date: 2023-05-22

Дт	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5037398241	ГАНТУЛГА	1,200,000.00 MNT	1.00
Кт	Банкны дугаар/Branch No 900000	Банкны нэр/Bank Name ТӨРИЙН САН		
	IBAN/Дансны/Картын дугаар IBAN/Account/Card Number 100060100947	Нэр/Name До.Ай Хог хаягдлын хураамж	1,200,000.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:
УС69051530 2230502007611 99831234

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Овог, нэр/Fullname: Рэнцэнбат овогтой Мөнхтуяа / Munkhtuya Rentsenbat
Албан тушаал/Position: Гүйцэтгэх захирал / Chief executive officer
Баталгаажуулах код/Verification code:
JR55U71DPIJ01NJ

Уг баримт бичиг нь Монгол Улсын "Цахим гарын үсгийн тухай" хуулийн 8.1 дугаар заалтын дагуу тамгыг орлох чадамжтай тоон гарын үсгээр баталгаажсан болно.

This document is verified by a digital signature that can replace an official stamp under the 8.1st clause of Mongolian Law on Digital Signatures.

Та <https://verify.khanbank.com/> вебсайт руу хандан дээрх 16 орон бүхий кодыг оруулснаар мэдээллийг шалгах боломжтой. Мөн уг холбоосоор дамжин цахим тоон гарын үсгийн тухай дэлгэрэнгүй мэдээллийг авна уу.

You can verify this document by going to <https://verify.khanbank.com/> and entering the 16-digit verification code provided. You can also find more information about digital signature on this page.